

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทบัญญัติว่าด้วยความคุ้มครองประมุขแห่งรัฐ เป็นหลักการสำคัญของการปกครองประเทศประการหนึ่งไม่ว่าประเทศนั้นจะใช้การปกครองในระบอบใด จัดได้ว่าเป็นจารีตประเพณีและกฎหมายที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป เนื่องจากสถานะของประมุขแห่งรัฐถือเป็นสถาบันหลักของความเป็นชาติ นอกเหนือจากดินแดน ประชากร อธิปไตย และศาสนา ในส่วนของการเมือง การปกครองประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 2 บัญญัติว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” และมาตรา 8 บัญญัติว่า “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้” “ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้” ความคุ้มครององค์พระประมุขของชาติตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัตินั้น นอกจากประกอบด้วยหลักความไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมือง ทางปกครอง ทางแพ่ง และทางอาญาแล้ว รัฐธรรมนูญยังบัญญัติคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงของพระองค์ไว้ด้วย

สำหรับความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงขององค์พระมหากษัตริย์ไทยมีกฎหมายบัญญัติรองรับรัฐธรรมนูญไว้โดยประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด ลักษณะ 1 ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หมวด 1 ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มาตรา 112 บัญญัติว่า “ผู้ใดหมิ่นประมาท ดูหมิ่น หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท หรือผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี” ซึ่งมีพัฒนาการมาจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) มาตรา 98 รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และตามที่ได้แก้ไขกำหนดโทษโดยคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 41 ลงวันที่ 21 ตุลาคม 2519 ข้อ 1 บทบัญญัตินี้มีผลบังคับใช้มาแล้วนับร้อยปีแม้ในช่วงที่ประเทศไทยมีการเผยแพร่อุดมการณ์ของลัทธิคอมมิวนิสต์ก็ไม่ปรากฏว่าจะมีข้อเสนอให้มีการยกเลิก หรือแก้ไขแต่อย่างใด ทั้งนี้ สืบเนื่องจากสายสัมพันธ์อันมีลักษณะพิเศษระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยกับประชาชนไทยที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยที่เป็นการปกครองในลักษณะ

พ่อปกครองลูก พระมหากษัตริย์ทรงเป็นทั้งผู้นำและผู้คุ้มครองพลเมืองในยามศึก แต่ในยามสงบ ก็เป็นเหมือนบิดาที่ให้คำปรึกษาและตัดสินความในเรื่องที่เกิดขึ้นหรือเรื่องที่มีผู้ร้องเรียน¹ สมัยอยุธยา แม้บทบาทของพระมหากษัตริย์จะเป็นไปตามแนวความคิดในลัทธิเทวราช แต่พระมหากษัตริย์ จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ที่มีบทบาทในลักษณะที่เรียกว่าธรรมราชา คือผู้เปี่ยมด้วยธรรมจนผู้คนยกย่องให้เป็นผู้นำ² และกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นธรรมราชา ซึ่งหมายถึงพระราชผู้ทรงปกครองด้วยธรรมะ (อาทิ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ ฯลฯ) ดังพระปฐมบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบันซึ่งทรงเปล่งท่ามกลางมหาสมาคมเมื่อพิธีบรมราชาภิเษกว่า “เราจะครองแผ่นดิน โดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และโดยวัฒนธรรมและจริยธรรมไทยที่เป็น เอกลักษณะนี้เองเป็น “ผล” ให้มีบทบาทบุญญาคู่มือครองสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยไว้ดังกล่าว ไม่ใช่ “เหตุ” ที่บังคับให้คนไทยเคารพพระมหากษัตริย์อย่างที่ว่ากัน³ จนกระทั่งเกิดการยึดอำนาจการ ปกครองแผ่นดินโดยคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ซึ่งเหตุผลประการหนึ่งในการยึดอำนาจก็คือ “การบริหาร ราชการแผ่นดินหมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นที่ เคารพเทิดทูนของปวงชนชาวไทยอยู่บ่อยครั้ง” และนับแต่นั้นเป็นต้นมาสังคมไทยเริ่มเกิดความคิด ที่แตกต่างในเรื่องของบทบาทบุญญาคู่มือครองพระเกียรติยศชื่อเสียงแห่งองค์พระมหากษัตริย์ตาม ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 มีความพึงใจในความผิดตามมาตรานี้ขึ้นมาสู่การพิจารณา ของศาลสถิตยุติธรรมเพิ่มขึ้นจากเดิมจำนวนมาก จนกระทั่งมีนักวิชาการและศิลปินนักคิดนักเขียน กับภาคประชาสังคมบางกลุ่มออกมาเสนอข้อเรียกร้องให้มีการยกเลิกแก้ไข ตลอดจนปรับเปลี่ยน วิธีการและทัศนคติในการบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 โดยอ้างว่าบทบัญญัติ กฎหมายดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เป็นสากล เป็นการ จำกัดสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นตามหลักสิทธิมนุษยชน และมีการกำหนดอัตราโทษไว้ สูงเกินไป ทั้งมีการนำบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือเพื่อกดดันแก้ต่างกล่าวหากันใน ทางการเมือง แต่ก็มีนักวิชาการและภาคประชาสังคมอีกหลายภาคส่วนเห็นว่าบทบัญญัติของ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 112 เป็นไปตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมี

¹ แสวง บุญเฉลิมวิภาส. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2551). หน้า 61.

² พุทธทาสภิกขุ. ธัมมิกสังคัม. พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2542). หน้า 63.

³ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. ความผิดฐาน “หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ” : เอกลักษณะประชาธิปไตย ในกระแสประชาธิปไตยโลก. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, 2552). หน้า 25, 27.

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และวัฒนธรรมประเพณีของไทยที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากประเทศอื่นไม่ขัดกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันเป็นที่ยอมรับกันทางสากล และออกมาคัดค้านข้อเสนอให้มีการยกเลิกแก้ไขดังกล่าว สร้างความขัดแย้งและความไม่ชัดเจนทางความคิดของภาคประชาสังคมไทยโดยรวมขึ้นมากพอสมควร แม้การแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันดังกล่าวยังคงอยู่ในวงจำกัดและถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อน แต่ด้วยสภาพสังคมไทยปัจจุบันที่ถูกพัฒนาไปในแนวทางของทุนนิยมเสรี ละทิ้งจารีตประเพณีวัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่เดิม ไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับศาสตรบัณฑิตมุ่งประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม จนขาดสำนึกในอุดมการณ์และจิตวิญญาณของชาติ หากปล่อยให้บริบทของสังคมไทยยังคงดำเนินต่อไปในสภาพการณ์เช่นนี้ โดยไม่ให้ความสำคัญและมีการศึกษาปัญหาของเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ชัดเจนแก่สังคมไทยโดยรวมแล้ว ในอนาคตอาจเกิดความสับสนคลาดเคลื่อนและความไม่รู้อันนำไปสู่การบ่อนทำลายร้างสถาบันหลักที่เป็นศูนย์รวมแห่งความศรัทธาและจิตวิญญาณของชาติ จนเกิดความขัดแย้งแตกแยกความสามัคคีอย่างใหญ่หลวงของคนในชาติ ย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและความดำรงอยู่ของความเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติไทยขึ้นได้ การศึกษาถึงความเป็นมาและความสำคัญของบทบัญญัติของกฎหมายคุ้มครององค์พระประมุขแห่งรัฐของราชอาณาจักรไทยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 ในสภาพการณ์เช่นนี้จึงมีความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาและความสำคัญ รวมทั้งเหตุผลของการดำรงอยู่ของบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงของสถาบันพระมหากษัตริย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112
2. เพื่อศึกษาและพิจารณาถึงบทกำหนดโทษและระดับอัตราโทษที่เหมาะสมสำหรับความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการบังคับใช้บทบัญญัติความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112

ขอบเขตของการวิจัย

1. เน้นการวิจัยเฉพาะการรวบรวม เทียบเคียง ความเป็นมาและความสำคัญ และวิเคราะห์ทัศนคติความเห็นเกี่ยวกับบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย โดยจะเป็นเพียงการเสนอแนวคิดหรือหลักการกว้างๆ
2. วิธีการ และทัศนะในกระบวนการบังคับใช้กฎหมายของบุคคล และองค์กรที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และเกี่ยวข้องในสังคม
3. จะวิจัยเฉพาะข้อมูลที่เปิดเผยได้เท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์ความเป็นมา โครงสร้าง หลักการ บทกำหนดโทษ ระดับอัตราโทษ และกระบวนการบังคับใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 และเทียบเคียงกับต่างประเทศบางประเทศ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์รวบรวมบทบัญญัติกฎหมาย ทฤษฎี แนวคิด ทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิ ปัญญาชนและภาคประชาสังคม ตลอดจนแนวคำพิพากษาของศาล

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

1. เป็นการรวบรวมบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองประมุขแห่งรัฐ โดยเฉพาะบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงขององค์พระมหากษัตริย์ไทย และประมุขแห่งรัฐต่างประเทศบางส่วน
2. ทราบโครงสร้าง หลักการ และวิธีการบังคับใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยที่เหมาะสมต่อสังคมไทย ซึ่งปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
3. สังคมไทยโดยรวมทราบถึงหลักการ และเหตุผลของการดำรงอยู่ และการบังคับใช้บทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความคุ้มครองพระเกียรติยศชื่อเสียงของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย ได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน